

Κάστρο της Καλαμάτας

Το κάστρο βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της πόλης της Καλαμάτας, σε χαμηλό βραχώδη λόφο επάνω από τον ποταμό Νέδοντα. Η ίδρυσή του ανάγεται στη βυζαντινή περίοδο, ωστόσο η σημερινή του μορφή οφείλεται στην ανοικοδόμησή του από το Φράγκο πρίγκιπα και ιδρυτή του πριγκιπάτου της Αχαΐας, Γοδεφρείδο Α΄ Βιλλεαρδουΐνο, στις αρχές του 13ου αιώνα.

Το όνομα του κάστρου

Κατά τον 6ο μ.Χ. αιώνα πάνω στα αρχαία ερείπια των ανακτόρων της πόλεως των Φαρών οι Χριστιανοί έκτισαν μια εκκλησία όπου υπήρχε μια εικόνα της Παναγίας που είχε μαύρα ωραία, «καλά» μάτια. Ήταν η Παναγιά η «Καλομάτα», που αργότερα έδωσε το όνομά της στην πόλη των Φαρών.

Με αυτό το όνομα αναφέρεται και στο χρονικό του Μωρέως. Με αφομοίωση του όμικρον σε άλφα, προήλθε η ονομασία «Καλαμάτα», όπως λέγεται και σήμερα. Την εποχή του Όθωνα, η

πόλη μετονομάσθηκε στο καθαρευουσιάνικο «ΚΑΛΑΜΑΙ» και χρειάστηκε μεγάλη προσπάθεια για να ξαναπάρει το κανονικό της όνομα, τις τελευταίες δεκαετίες.

Ιστορία

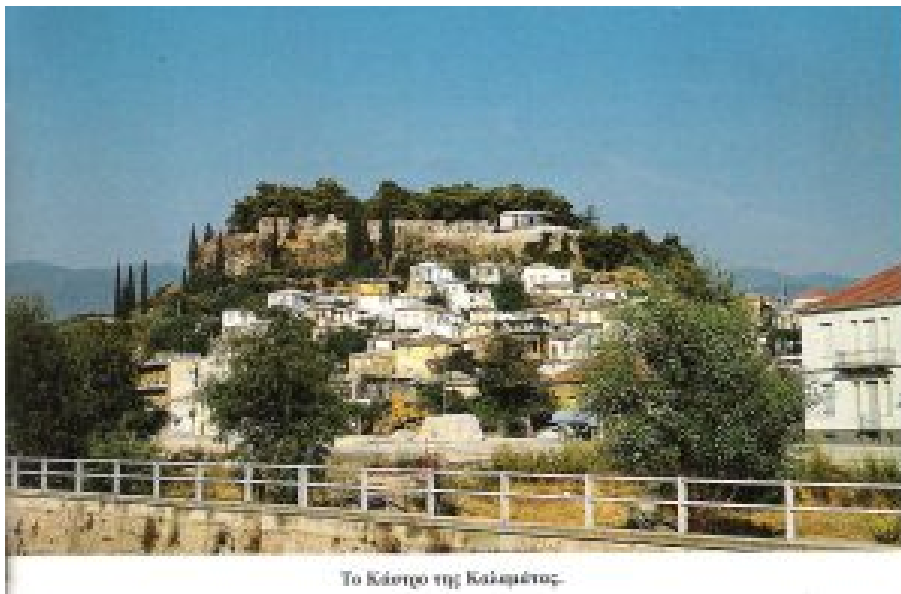
Η αρχαία ακρόπολη στο βράχο της Καλαμάτας δημιουργήθηκε το 1500 π.Χ. όταν ο μυθολογικός ήρωας από το Άργος **Φάρις** ίδρυσε εκεί μια νέα πόλη που ονομάστηκε **Φαραί** ή **Φαρές**. Οι **Φαρές** αναφέρονται ως μία από τις επτά πόλεις που προσέφερε ο Αγαμέμνων στον Αχιλλέα, για να κατευνάσει το θυμό του. Η αρχαιολογική έρευνα έχει αποδείξει ότι η πόλη αυτή εντοπίζεται ακριβώς στο φρούριο της σημερινής Καλαμάτας και όχι στην ευρύτερη περιοχή.

Περί τον 8ο αιώνα π.Χ. η πόλη πέρασε στη κυριαρχία των Λακώνων όπου και παρέμεινε μέχρι το 369 π.Χ.. Μετά τους Περσικούς πολέμους, όταν η Αθηναϊκή δημοκρατία ξεκίνησε επιθέσεις στα παράλια της Πελοποννήσου, οι **Φαραί** λεηλατήθηκαν από τον Κόνωνα και τον Πέρση σύμμαχό του **Φαρνάβαζο**. Αργότερα ο Επαμεινώνδας απελευθέρωσε την πόλη και την επέστρεψε στην κυριαρχία των Μεσσηνίων. Κατά την αρχαιότητα πάντως ήταν λιγότερο σημαντική πόλη από άλλες

γειτονικές, όπως η Μεσσήνη και η Θουρία.

Τα διαθέσιμα στοιχεία για την ιστορία της κατά τη μεσοβυζαντινή περίοδο και μέχρι το 10ο αιώνα μ.Χ. είναι ελάχιστα. Πιθανολογείται ότι, στα πλαίσια της ενιαίας αυτοκρατορικής αμυντικής πολιτικής εναντίον των επιδρομών των βαρβάρων στα Βαλκάνια, μετασχηματίστηκε σε καστροπολιτεία με ενίσχυση του πληθυσμού της από απειλούμενους οικισμούς, όπως έγινε και με την Κορώνη την ίδια εποχή (6ος-7ος αιώνας).

Η πόλη έγινε σημαντική κατά τη Φραγκοκρατία. Μετά την Δ' Σταυροφορία και την πτώση της Κωνσταντινούπολης, το κάστρο πέρασε στα χέρια των Φράγκων υπό τον **Γουλιέλμο Σαμπλίτη**, ο οποίος σε συνεργασία με τον Γοδεφρείδο Βιλλεαρδουίνο είχε καταβάλει την τελευταία αντίσταση των Βυζαντινών στη μάχη του *Κούντουρα*, το 1205. Ο **Γοδεφρείδος Βιλλεαρδουίνος** (*Geoffroi de Villehardouin*) έλαβε σαν ανταμοιβή το φέουδο της Καλαμάτας και όταν ο Σταμπλίτης πέθανε, έγινε με δόλο (παραπλανώντας το διάδοχο του Σταμπλίτη) ηγεμόνας του *Πριγκιπάτου της Αχαΐας*.

Το Κάστρο της Καλαμάτας.

Ο Βιλλεαρδουίνος έκανε το κάστρο της Καλαμάτας κατοικία του και έδρα της Βαρονίας των Καλαμών, ενώ ανοικοδόμησε το μέχρι τότε μικρό και ερειπωμένο κάστρο. Έτσι ξεκίνησε η οικονομική ανάπτυξη της πόλης. Η Καλαμάτα υπήρξε η αγαπημένη πόλη των

Βιλλεαρδουίνων.

Για την ιστορία, ο Γοδεφρείδος (Ζοφρουά) ήταν από την Καμπανία της Γαλλίας και στο *Χρονικόν του Μωρέως* αναφέρεται σαν «μισιρ Ντζεφρέ». Μετά το θάνατό του, το 1218, την εξουσία ανέλαβε ο γιος του Γοδεφρείδος Β΄ Βιλλεαρδουίνος, τον οποίο διαδέχθηκε ο αδερφός του Γουλιέλμος το 1246.

Ο **Γουλιέλμος Β΄ Βιλλεαρδουίνος** (Guillaume II de Villehardouin), είχε το παρατσούκλι «Καλαμάτας» επειδή είχε γεννηθεί στο κάστρο της Καλαμάτας. Ήταν αγαπητός στους Έλληνες επειδή ήταν εξαιρετικός κυβερνήτης, μιλούσε καλά Ελληνικά, είχε παντρευτεί μια Βυζαντινή πριγκίπισσα (σ.σ. και -υποψιάζομαι- επειδή είχε πλακωθεί με την Καθολική Εκκλησία).

Για ένα διάστημα μάλιστα ήταν αφορισμένος από τον Πάπα επειδή είχε κατασχέσει κτήματα του Λατινικού κλήρου). Κατά τη διάρκεια της ηγεμονίας του (1246-1278) το Πριγκιπάτο της Αχαΐας απέκτησε ισχύ και πλούτο ενώ τότε ήταν η λαμπρότερη περίοδος της μεσαιωνικής Καλαμάτας. Μετά το θάνατό του, το Πριγκιπάτο άρχισε να παρακμάζει.

Το κάστρο της Καλαμάτας παρέμεινε φέουδο της οικογένειας των Βιλλεαρδουίνων έως το 1322, οπότε η τελευταία απόγονος της οικογένειας **Μαχώ του Αινώ** έχασε κάθε κληρονομικό και κυριαρχικό δικαίωμα στην ηγεμονία της Αχαΐας. Το 1293, το κάστρο κατελήφθη με μια νυχτερινή καταδρομική επιχείρηση από 600 επαναστάτες Έλληνες και Σλάβους της Γιάννιτσας (τώρα Ελαιοχώρι), που είχαν αρχηγούς τους Λιανόρτη, Φανάρη και Λαβούλκα, στο όνομα του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β΄ Παλαιολόγου. Ξαναδόθηκε όμως στους Φράγκους με απάτη, από τον Πρωτοαλογάτορα του Μυστρά Γεώργιο Σγουρομάλλη (περιγραφή αυτού του επεισοδίου υπάρχει στο γνωστό μυθιστόρημα του Άγγελου Τερζάκη *Πριγκηπέσσα Ιζαμπώ*).

Μετά το 1322 το κάστρο διαφέντευαν άλλοι Φράγκοι βαρόνοι που ανήκαν στη σφαίρα επιρροής του Οίκου των Ανζού και του

Βασιλείου της Νάπολης, ενώ το 1341 πέρασε στη δικαιοδοσία του Ναπολιτάνου *Βάιλου* (Επιτρόπου) του Πριγκιπάτου της Αχαΐας, Νικολό Ατσαγιόλι. Το 1381 το κάστρο το πήραν οι Ναβαρέζοι ιππότες (της μισθοφορικής Εταιρείας των Ναβαρραίων) του Πέτρου ντε Σαν Σουπεράν, οι οποίοι σταδιακά πήραν τον έλεγχο ολόκληρου του Πριγκιπάτου.

Το 1396 το κάστρο καταλαμβάνεται για λίγο από τους Τούρκους του αιμοβόρου στρατηγού Γαζή Αχμέτ Εβρενός. Οι Βυζαντινοί του Δεσποτάτου του Μυστρά έγιναν κύριοι του κάστρο της Καλαμάτας το 1410. Το κράτησαν μέχρι το 1459 οπότε το κυρίευσαν οι Οθωμανοί Τούρκοι υπό τον Μωάμεθ Β' τον Πορθητή. Το 1464, το κάστρο κατέλαβε ο Βενετός Φραγκίσκο Τάνο, αλλά το 1540 εγκαταλείπεται από τους Ενετούς που φεύγοντας το έκαψαν.

Το 1685, ο Βενετός στρατηγός Μοροζίνι, αποβιβάστηκε στην περιοχή και βοηθούμενος από 1500 Μανιάτες κατέλαβε εύκολα την Καλαμάτα. Οι Τούρκοι υποχώρησαν στο κάστρο αλλά κρίνοντας ότι θα ήταν αδύνατο να αντισταθούν στα πυροβόλα του Μοροζίνι, το εγκατέλειψαν αφού πρώτα το ανατίναξαν.

Όταν οι νικητές μπήκαν στο κάστρο, γκρέμισαν ότι ήταν ακόμα όρθιο για να μην ξαναχρησιμοποιηθεί από τους Τούρκους. Αργότερα πάντως οι Ενετοί το επιδιόρθωσαν και το επέκτειναν κτίζοντας το δεύτερο διάζωμα χωρίς να παραλείψουν να τοποθετήσουν τον Λέοντα της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας στην πύλη.

Το κάστρο το ανακατέλαβε για λογαριασμό των Τούρκων ο Δαλμάτ Αγάς το 1715. Ήδη οι Βενετοί είχαν χάσει τις περισσότερες κτήσεις τους στην Πελοπόννησο (Ναύπλιο κλπ.). Στη διάρκεια του 18ου αιώνα το κάστρο χάνει τη στρατηγική σημασία του, ενώ στις αρχές του 19ου αιώνα έχει ήδη περιέλθει σε εγκατάλειψη.

Το σημαντικότερο γεγονός της μακρόχρονης ιστορίας της πόλης είναι η απελευθέρωσή της από τους Τούρκους στις 23 Μαρτίου

του 1821. Την ημέρα εκείνη ο Κολοκοτρώνης, ο Νικηταράς, ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ο Παπαφλέσσας και άλλοι μπήκαν μέσα στην πόλη και την απελευθέρωσαν. Αυτή ήταν ουσιαστικά η πρώτη πράξη της Επανάστασης του '21.

Στα 1825, το κάστρο υπέστη μεγάλες καταστροφές από το στρατό του Ιμπραήμ. Η διαμόρφωσή του σε αλσύλλιο συνδέεται με τον πεζογράφο **Ζαχαρία Παπαντωνίου**, που διετέλεσε νομάρχης Μεσσηνίας στις αρχές του 20ου αιώνα. Ο χώρος του κάστρου χρησίμευσε για τη στρατοπέδευση Ιταλικών δυνάμεων στον 'B Παγκόσμιο πόλεμο.

Οι Ιταλοί εγκατέστησαν αντιαεροπορικά πυροβόλα και κατασκεύασαν κάποιες οχυρώσεις. Όταν αποσύρθηκαν οι Ιταλοί, το κάστρο το παραχώρησαν οι Γερμανοί στους Ταγματασφαλίτες, οι οποίοι όμως το εγκατέλειψαν στην πρώτη επίθεση του ΕΛΑΣ.

Δομικά, Αρχιτεκτονικά και Οχυρωματικά Στοιχεία

Το μνημείο έχει την τυπική μορφή ενός βυζαντινού κάστρου: στο πιο απόκρημνο σημείο του, στην κορυφή του λόφου, υψώνεται ένας ακρόπυργος με θολοσκέπαστη δεξαμενή νερού, όπου έχουν εντοπιστεί και λείψανα ναού.

Ένας εσωτερικός οχυρωματικός περίβολος περιβάλλει την κορυφή του λόφου, ενώ ένας δεύτερος, ευρύτερος περίβολος προστατεύει μια μεγαλύτερη περιοχή στην πιο προσιτή και ευάλωτη ανατολική πλευρά. Τα τείχη είναι κατακόρυφα, ακολουθούν τη φυσική διαμόρφωση του εδάφους και δεν σώζονται οι επάλξεις τους.

Μετατροπές στο κάστρο έγιναν και από τους Ενετούς που κατέλαβαν την πόλη από το 1685 μέχρι το 1715 (Β' Ενετοκρατία). Στη φάση αυτή ανάγεται η ανακατασκευή της πύλης της ανατολικής πλευράς. Πάνω από τη θύρα εισόδου βρίσκεται εντοιχισμένο το ανάγλυφο του Λέοντα του Αγίου

Μάρκου, μαρτυρία για τις επεμβάσεις των Ενετών.